

Na co umierali nasi przodkowie?

Ciekawą sprawą dla każdego zainteresowanego przeszłością swojej rodziny, jak również badacza rozwoju społeczności lokalnych, pozostaje kwestia przyczyn umieralności osób zamieszkujących określone terytorium. Oprócz zapisków kronikarskich, gdzie z reguły podawano informacje na temat wielkich epidemii, informacje na ten temat (zresztą bardziej przydatne w przypadku poszukujących wiedzy na temat swoich przodków) znajdziemy w Liber Mortuorum (Księdze Zmarłych).

W takiej księdze od II połowy XVIII wieku zapisywana była w rubryce *Morbus* (śmierć) informacja na temat przyczyny zgonu danej osoby. Szukając informacji na ten właśnie temat trzeba sobie zdawać sprawę z tego, że ówczesna medycyna nie była doskonała i nie można było w każdym przypadku stwierdzić jednoznacznie przyczyny zgonu, szczególnie jeżeli chodzi o choroby wewnętrzne. Nie każdy przypadek był też konkretnie rozpoznany i nazwany, dlatego przy wielu osobach, których nazwiska do takiej księgi zostały wpisane, informacji po prostu nie ma. Mało tego, na wsi w większości przypadków śmierć danej osoby nie była stwierdzana przez lekarza tylko przez tzw. oglądacza zwłok lub kogoś z rodziny, a te osoby albo nie miały żadnej wiedzy medycznej, albo posiadały ją w bardzo ograniczonym zakresie. Śmierć danej osoby wpisywana była do księgi najczęściej na podstawie zgłoszenia przez członka najbliższej rodziny. On też podawał informacje (jeżeli je posiadał) na temat tego, co do zgonu doprowadziło. W związku z tym możemy natrafić też na wpisy, które wcale nie muszą być prawdziwą informacją. Mogą to być pomyłone nazwy chorób, wpisy mogą dotyczyć nie nazw tylko objawów danej choroby. Dlatego też do tego rodzaju informacji należy podchodzić bardzo ostrożnie. Były i takie wpisy (bardzo nieliczne), których dokonywano na podstawie obdukcji i sekcji. Dotyczyły one jednak wyłącznie śmierci nagłej.

Zapiski te są jednak mimo wszystko przydatne, ponieważ informują o ważnych kwestiach natury demograficznej, poziomie życia (od czego w dużej mierze zależała kwestia umieralności), poziomie wiedzy medycznej.

Posiadając dostęp do Liber Mortuorum parafii Oporowo za lata 1850-1935 postanowiliśmy sprawdzić, jak wyglądała sprawa przyczyn śmierci na jej terenie w latach 1850-1875. W skład tej parafii wchodziły w tym czasie Oporowo, Oporówko, Krzemieniewo, dominium Drobnin, Grabowiec, Kalowo, Bielawy i Nadolnik. Była to więc parafia wybitnie wiejska, co przy opisywanym problemie posiada niebagatelne znaczenie. W okresie tym na terenie parafii zmarło 470 osób. W rozbiu na przedziały wiekowe wyglądało to następująco: dla grupy od 0 do 5 lat – 196

zgonów, dla grupy 6 do 10 lat – 16 zgonów, dla grupy od 11 do 21 lat – 22 zgony i dla grupy powyżej 21 lat – 192 zgony. Stwierdzono również 9 przypadków urodzeń martwych oraz 35 przypadków, gdzie przyczyna śmierci nie została podana. Zastanawia duża liczba przypadków śmierci wśród osób niepełnoletnich, czyli poniżej 21 roku życia. Było to jednak w tamtym czasie normą, a wynikało zapewne z poziomu życia ówczesnych mieszkańców wsi, ich odżywiania, warunków mieszkaniowych, jak również stanu medycyny.

Sprawą, która powinna intrygować każdego, pozostaje kwestia „starości”. Jak ją liczyć, jeżeli wpis typu *senectutis causa* (starość) pojawia się zarówno przy osobach, które miały 62 lata, jak również 98. W opisywanym przedziale wiekowym (dla osób powyżej 21 roku życia) doszukanego się w Liber Mortuorum 34 przypadków, przy których pojawia się taki właśnie wpis, że te osoby umarły ze względu na starość. W grupie tej zdecydowanie przeważały kobiety, których było 20, natomiast mężczyzn tylko 13. Najstarsza zmarła kobieta miała lat 98, a mężczyzna 97. Nie natrafiono na żaden wpis informujący o tym, że ktoś przeżył 100 i więcej lat. Kolejnym ciekawym wątkiem jest również to, że tylko w przypadku 57 osób pojawia się wpis *morbo incognito* (choroba nieznaną). Najprawdopodobniej w grupie tej były przypadki nierozpoznane przez najbliższych, jak również śmierci nagłe. W 35 przypadkach nie ma żadnej informacji na temat przyczyn śmierci. Można to tłumaczyć w ten sposób, iż ksiądz dokonujący wpisu do księgi albo o tym zapomniał, albo też nie został o tym poinformowany. W badanym przedziale czasowym natrafiono również na jeden przypadek śmierci potraktowany przez władze jako zabójstwo. Wpis na ten temat, dotyczący Kazimierza Staśkiewicza, dokonany został 4 kwietnia 1850 roku i brzmi następująco: „Die Quarta (4) Aprilis 1850 obdormivit in Domino Sacramentis Casimirus Staśkiewicz operarius et maritus Agnetis de stirpe Klimaszeska 32 annos natus (od kawała ze Żytowiecka piłnikiem w karczmie w Poniecu w złości w głowę uderzony, po długich cierpieniach wskutek zadanej rany umierać musiał). Corpus ejus post obductionem et sectionem cum licentia Judicii Circuli Lesznensis die 6. Aprilis sepultum est”.

Przyczyny śmierci odnotowane w latach 1850-1875 w Liber Mortuorum dla parafii Oporowo były następujące: *senectutis causa* (starość): 34; zapalenie: 5; zabójstwo: 1; wewnętrzny krwotok: 1; kaszel: 19; suchość (gruźlica): 3; po urodzeniu: 4; przy porożu: 1; po porożu: 1; kurcze: 16; reumatyzm w mózgu: 1; wodna puchlina: 31; gorączka: 1; morbo incognito (przyczyna nieznaną): 57; zapalenie płuc: 12; zapalenie mózgu: 3; gangrena we tkankach: 1; konwulsje (drgawki, atak padaczkowy): 1; chrosty (ospa): 27; nieżywe: 9; nie wpisane: 32; zaduch: 1; tyfus: 9; paraliż: 11; rak: 1; bronchit (zapalenie oskrzeli): 1; wypadek: 3; szkarlatyna: 7; biegunka: 5; czarne chrosty (ospa prawdziwa): 2; gorączka febrwa: 1; na zęby (denticum): 3; nerwowa febra: 8; cholera (tak nazywano kiedyś również żółtaczkę): 1; febra reumatyczna: 1; febra: 3; krup (zapalenie krtań i tchawicy): 2; *asthma cordis* (astma serca): 1; *asthmae et debilitatis* (astma i słabość): 1; morbo insecto (od owadów): 2; z głodu: 1; po aborcji dziecka: 1; poronienie: 1; suchość gardłana: 1; gwałtowne kolki: 1; dezynteria: 1; debilitatis (słabość):

13; róża: 2; duszność: 2; apopleksja: 1; krwawa biegunka (dezynteria): 15; morbo indeterminate (nieokreślona): 12; zaduch w piersiach: 5; ruptura (przepuklina): 1; zapalenie gardła: 3; kurcz i reumatyzm w nogach: 1; kurcz w nogach i rękach: 1; duszność w piersiach: 2; ból gardła: 1; krwotok: 1; womity (wymioty): 1; koklusz: 1; boleści i kurcze: 2; kurcze i rwanie reumatyczne: 1; reumatyzm: 2; w szpitalu ubogich: 2; rak w brzuchu: 1; phthisis (gruźlica): 30; epilepsja: 1; incertu (niepewne): 10; cancer in stomacho (rak żołądka): 1; *repentinum* (nagła śmierć): 1; morbo gutturis (choroba gardła): 2; morbo viscerum (na wewnątrzności): 4.

Jak widać, nie wszystkie wpisy są jednoznaczne. W związku z tym raczej trudno jest w każdym przypadku doszukać się konkretnej informacji. Dobrze jednak, że są one chociaż takie. Oczywiście im bliżej naszych czasów, tym zapis pewniejszy i co za tym idzie, informacja bliższa prawdzie.

ELŻBIETA I
JERZY KOWNACCY

WARTO PAMIĘTAĆ:

14.08.1849 – na terenie parafii Oporowo rozpoczęła się epidemia cholery. Do 16.10.1849 zmarło 71 osób, które pochowano we wspólnych mogiłach na tamtejszym cmentarzu.

02.08.1922 – w majątkach Drobnin, Oporowo i Oporówko rozpoczął się strajk płacowy robotników rolnych (trwał do 09.08.1922).

29.08.1923 – w szpitalu w Poniecu zmarł ksiądz Antoni Kinowski, proboszcz oporowski w latach 1887-1923.

11.08.1924 – urodził się w Belęcinie Tomasz Biernaczyk, żołnierz oddziału „Koścuszki”. Za udział w akcjach bojowych przeciwko UB i LWP skazany na śmierć (wyrok wykonano 3.10.1946 w Poznaniu).

25.08.1951 – zmarł Karol Andrzejczak z Mierzewca, żołnierz I wojny światowej, uczestnik Powstania Wielkopolskiego oraz wojny polsko-bolszewickiej (odznaczony Krzyżem Walecznych, Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem Niepodległości, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921 i Odznaką Pamiątkową Wojsk Wielkopolskich).